

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

Pályaválasztás.

Mire ezen sorok napvilágot látnak, hazánk legtöbb középiskolájában beveződnek az érettségi vizsgálatok.

S mi következik azután?

Ez a nagy, ez a legnagyobb kérdés, melyre sok esetben már évekkal az érettségi vizsgálatok előtt készítetik a feleletet az ifjak s az ifjak szüleinek az ismeretlen jövődbe sóvárgó szemekkel tekintő nagy serege. De ha eddig nem törődött is ezen kérdéssel, most okvetetlenül előtérbe lép az előtte.

Mi következik azután?

Melyiket válaszsza az ifju ember a manapság már mind szélesebb és szélesebb körökben mozgó hivatási pályák közül?

Mert ma már — hála Istennek, hogy mi is eljutottunk idáig — nálunk is mindenkinek kell valami munkakört kiszemelnie, a melynek feladatait be kell töltenie, ha egyáltalában élni akar, ha meg akar élni. Eljutottunk már mi is odáig, hogy a munkátlan existenciák faja nem élhet meg, éhezni kénytelen közöttünk.

A társadalmi élet gépezetének kerekerei mind sűrűbb forгатagokban csapnak ma már össze, s ezen óriási gépezet siketítő zúgása közben mindenkinek a maga helyén kell állania, különben elcsapja őt a szédítő munkazaj.

Olyan könnyű volt ezelőtt az élet!

Könnyű volt tudósnak lenni, mert bizony az értelmi osztály embereinek óriási nagy tömege is vajmi nagyon keveset tudott! Könnyű volt híres katonának, nagy hadvezérnek lenni, mert hiszen a stratégiai tudományok régebben még nagyon kevésbé voltak kifejlődve, s kinek Isten erősebb főt, erősebb kart adott, mint másoknak: könnyű volt annak a képzetlen fők, a gyöngykarok tömegében magasra emelkedni.

Ma próbálja meg bárki is, hogy vajjon könnyűnek fogja-e találni a létért való küzdelem eget ostromló nagy harcát?! Ma próbálja ezt meg, mikor váll váll ellen, kar kar ellen feszül a nagy viadalban, melyet a tisztességes kenyérért harcolunk.

És mégis azt mondom én fentebb: há'a Istennek, hogy mi is eljutottunk idáig!

Ugyis van az igazán. A növekvő kulturának nemesebb igényei, a haladó civilizációnak mind magasabbra emelkedő vívmányai teszik nehezzé az életet. Annak pedig talán mindnyájan örvendünk, ha kulturánk és civilizációnk emelkedik, vagyis ha szebbé válik körülünk az élet, ha nemesednek annak örömei, ha az Isten által szépnek teremtett világot mind szebbé tudjuk, nemesedett ízlésünk eszközeivel tenni.

Csak a fejlődés, a művelődés alsóbb lépcsőfokain álló népeknél lehet könnyű ma már az élet ott, hol különben Isten keze megád minden, a megélhetéshez szükséges tényezőket.

De ha ez így van, — és pedig ki tagadhatná el, hogy így van — akkor tényleg nagyon fontos kérdés az, a mi az érettségi vizsgálatot most tett, tehát pályát most választó ifjak serege előtt áll, hogy közülök ki-kik mely helyre éri magát leginkább hivatva, a melyen, úgy gondolja, legjobban érvényesítheti majdán Isten által adott erőit, a hol leghasznosabb tagja lehet a társadalomnak?

Mert azt is kezdjük már belátni, hogy mindenki akkor ér legtöbbet, akkor felel meg emberi hivatása minden magasabb igényének legjobban, ha oda állítják őt, a hova éppen való, a hova magát tanulmányaival, lelke minden nemesebb ambíciójával képe te.

Tudjuk mindannyian, hogy az emberek maguk közt eleitől fogva három osztályt különböztettek meg: a termelő, a tanító és a védelmi

osztályt. Ilyenformán osztályozta már Plátó is az emberiséget.

Mi nekünk itt most különösebben az értelmi, vagyis hát a tanító osztályba eső emberek pályáinak választásával van dolgunk.

Az ugyan a dolog eszménye, hogy a termelő s a védelmi osztályba tartozó hivatások emberei is minél magasabb szellemi képzettséggel végezzék a munkát, melyet Isten akarata az ő kezükbe tett le.

Theologus, jogász, orvos, mérnök, erdész, bányász, vagy mi legyen a pályaválasztó ifjú?!

Mindenik szép pálya, ha tehetséggel, szorgalmas igyekezettel széppé teszi azt maga az ember: s mindenik pálya mutat föl gyöngé existenciákat, ha a rajta levő ember nem veszi kellőleg igénybe Isten által adott erőit.

Ma már nem a pálya teszi az embert, hanem az ember emeli a pálya értékét.

Olyan igazság ez, melyet egyes kivételek mellett is, bőven lehet igazolni a mindennapi tapasztalatból.

A világi pályák sok esetben hírral, névvel, fényvel, gazdagsággal jutalmaznak, s az előretörő, a jövő titkos rejtelmeit a szívárvány színein át néző ifjuságra kecsesítőleg hatnak.

Az egyházi pálya iránti érdeklődés az utolsó 10—12 év alatt nagy mértékben lelohadt, ifjaink közül kevesen választják a hittanhallgatói pályát.

Pedig a világi pályákat most választó ifjaknak éppen úgy el kell számolniuk azzal a ténnyel, hogy a túlszűfolttság már ott is mutatkozik, mint arról nem szabad megfedkezniök,

hogy a lelkeszi pálya anyagi színvonala a közelebb alkotott kongrua-törvénnyel végre is emelkedett, s az utóbbi szűk évek után a mostan ezen pályát választó ifjakra jó esztendők fognak következni, a mennyiben egyházunkban hosszú időre megszűnik immár az az állapot, hogy egy-egy pályavégzett ifjúnak sok esztendőt kellene káplánságban töltenie.

Mindezeket pedig nem annyira azért írtam, hogy a lelkeszi pálya választása mellett korteskedjem, — a mit ugyan egy theologiai tanártól bajos volna zokon venni, — hanem inkább azért, hogy néhány, tárgyunkra vonatkozó gondolatomnak kifejezést adjak.

Csiky Lajos.

„Idők jelei“, haladás, dicsőség és halhatatlanság részletfizetésre.

(Ajánlva az „Erdélyi Protest. Lap“ szíves figyelmébe.)

(Vége.)

Aztán — éppen erdélyi érdekből — nem is igen eszélyes és célirányos a kebli specialitásokra hivatkozni. Már azért sem, mert e részben sajnálatos eszlődásban ringatják magokat az erdélyi testvérek. Ők azt hiszik, hogy a specialitásokra hivatkozás mindig kimentő, vagy legalább enyhítő körülmény értékével esik a mérlegbe, holott ellenkezőleg, mindig *terhelő körülményt* rántanak elő magok ellen. Ennek természetes okai ezek:

a) Mert az Egyh. Törv. 8. §-a nemcsak privilegiumot, de közjogi föltételeket is állított, melyek már éppen a specialitások józan korlátozását jelentik, az események pedig azt tanúsítják, hogy Erdélyi süketséget simulál az egyik fölére, és pedig arra nézve, melylyel az unio postulatumait kellene megértenie, míg a kiváltságos helyzet fölfogására nagyon is éles hallást tanusít.

TÁRCA.

Egy érdekes lelet a bāseli egyetemi könyvtárban.

Basel, 1898. jun. 15.

Az egyetemi könyvtárban tett kutatásaim alatt a mult hetekben igen érdekes egyháztörténelmi adatra akadtam, a mely annyival is inkább becses, mivel egy ezen a téren kiváló szaktudós állítása szerint, nálunk eddig egészen ismeretlen. A kérdéses munka egy röpirat a jézsuiták rágalmai ellen a Boesckay-féle szabadságharc idejéből; 8 lapból áll, a melyek közül egy címlap, kettő pedig üres s így a tulajdonképeni védirat öt oldalra terjed. Célja a műnek, hogy Németország fejedelmét általában a külföldi keresztényiséget meggyőzze ama hamis állítások helytelenségéről, a melyekkel a jézsuiták a magyar protestántizmust idegen földön a legaljasabb módon rossz hírbe keverni igyekeztek. Mi módon került e röpirat a bāseli könyvtárba, bizonyosan nem tudjuk. Talán a magyar prot. egyház ide is megküldte azt, vagy pedig a régi theologiai alumneum egyik magyar növendéke hozta ki később magával és

ajándékozta a könyvtárnak. Hogy e munkának már a XVII. század első felében Baselbe kellett jutnia, a következőkből gyanítom: A munka több más efféle, többnyire a reformáció korában s a XVII. század első felében megjelent vallásos röpiratokkal, apologiákkal van egybekötve. Itt látjuk a többek között Karlstadt Andrásnak 1524-ben megjelent „Über die alten und neuen papistischen Messen“ című munkáját s több röpiratát; Hutten Ulrichnak „Exclamatio in incendium Lutheranum“ verses költeményét; Melancthon levelét Oecolampadiushoz a lipesei vitáról; az augsburgi confessio azon alakját, a mint az 1530-ban V. Károly császárhoz benyújtott; Erasmus több munkáját és még más egyéb becses iratot. Az utolsó munka 1641-ből való s így a bekötetésnek nem sokkal ezután valószínűleg be kellett következnie. Különben is a kötés egészen a XVII. századbeli könyvkötészetre utal.

A munka teljes címe ez: Apologia et protestatio legatorum et ecclesiarum Hungaricarum, adversus iniquissimas Monacho-Jesuitarum criminationes, quibus Serenissimum Dominum, Dominum Sthephanum Dei gratia Hungariae et Transylvaniae Principem gentemque Hungaricam in odia et Contemptum potentissimorum Germaniae Principium inducere et adversus eos, more

b) Mert az erdélyiek a specialitásokat csak menedékkül használják, de azok megmentésére magokat nyílt ütközetre el nem szánják. Így okoskodnak: ha *megmentenek e falak*: úgy vitézségünk kétségtelen; de ha meg nem mentenek, úgy mi se mentjük meg e falakat drága életünk kockázatásával. Példa az 1895-ik esztendő, melyben elesett a specialitások fejének koronája: a *házassági jurisdictio*. Pedig ez az egy specialitás többet ér vala, hogy nem a többi specialitás együtt véve.* A Nagyságos fejedelem megszerezte, a Méltóságos igazg. tanács pedig meg nem tartotta. Tehát a politikai unio oroszlánkörmei imponálnak Erdélynek is, ha még az egyházi unio nem nyerte is meg tiszteletét.

c) A harmadik indok pedig az, hogy a specialitásoknak sem száma, sem térfogata nincs meghatározva és törvényhatóságilag bejegyezve. Forrása a szájhagyomány . . . tartózkodás helye még bizonytalanabb. Jog- és hatáskörük kiterjed egyfelől az „ügy látszik“, másfelől a „fenforgó szükség kielégítésének“ bűvös vade mecumjáig. Sőt tovább . . . egész odáig, hol már a sajtóban s így nyomtatott betűkkel konstatálják a közvélemény bizalmatlansága** azon egyházkerület irányában, mely a kormányzat és igazságszolgáltatás menetét az önkénykedés, párturalom, sőt erőszak és magánszeszély és csaknem kizárólag jogtalanság és jogtapodás kezeibe tette le. Egész odáig, hol a kerület jogi rende és külső tekintélye, meg az alkotási iránti bizalom annyi hátralékkal, követeléssel és másnemű deficittel vannak terhelve, hogy e nevek már sok bizalmat, hitelt — a legjobb akarat mellett is — alig előlegezhetjük. Fájdalom e részben a kételkedők arcába dokumentumok sötétlenek. Terrorismus, fegyelmi kereset és egyéb Varsóból köleszöngött szép rendszabályok ma-holnap nem lesznek elegendők torkon szorítani az igazságot, nehogy kiokádja a tüzes látatomeget . . .

* Ez az egy specialitás annyi anyagi hasznot hozott a papság konyhájára, a mit most bizony tetemes *államsegélylyel* és *közalap-segélylyel* kell kártalanítanunk.

** Joggal konstatálja ezt p. o. Kozma László a „Debr. Prot. Lap“ 19-ik számában a 269—271-ik lapon.

jesuitico, concitare volentes, Arianismi insimulare non sunt veriti. Bartphae, excudebat Jacobus Klös, Anno MDCVIII. Azt hiszem, nem leend helyén kívül, ha a különben is rövid irat tartalmát lefordítva itt közlöm:

„Hogy mennyire igaz Cypriannak ama mondása, a ki 4. könyvének 2. levelében így szól: az ördög feladata az, hogy Isten szolgálóit hazugságokkal gyötörje és hamis állításokkal szennyezze be a dicsőséges nevet, hogy azokat, a kik lelkiismeretök tisztaságával ékeskednek, helytelen hírekkel feketítse be: eléggé mutatja a mindennapi tapasztalat. Mert a midőn az igazságot nyíltan és láthatólag elnyomni nem lehet, magokat az igazság védelmezőit és előharcosait támadja meg és szervei által méltatlan vádakkal terheli és sujtja, hogy az emberek előtt őket gyűlöletesekké tegye és a jók megvetését és lenézését kelthesse fel velök szemben és így lassanként az igazság gyarapodásának az útját bezárja. Ennek igazságát mi szerencsétlen és minden bajnak kitett magyarok saját kárunkon tanultuk meg. Mert míg a mi legkeresztényebb fejedelmünk a szent király Jósaphát példáját követve, mihelyt a kormányra jutott, éjjel és nappal azon gondolkozott és főképpen arra törekedett, hogy a bálványimádástól az egész birodalomban megtisztult egyházakban mindenütt az igaz

és mert erdélyi testvéreink oly sűrűn vezetgették tánera a Specialitásoknak még nem rég kellemes gráciáját, hogy e miatt kissé varázsát veszítette, többé nem ígéz, sőt a Goethe eles megrovását is el kell viselnie, hogy tudnillik:

„Minél kopottabb lesz az arca,
Annál jobban jár a piacra.“

Léha udvarlói ide juttatták e jobb sorsra méltó teremést, most már csak bokoljanak neki *otthon*, de többé körünkbe ne vezessék:

Mert végre az is érdekes és nekünk *drágán fizetett specialitás*, miszerint toasztokban, diadalkapuk alatt úgy mondják, hogy *Kineses Kolozsvár*, fejedelmi Erdély, a segélyosztó bizottság előtt pedig úgy hangzik, hogy *szegény imminens veszélylyel küzdő erdélyi kerület* . . . Így p. o. a legközelebbi Konvent alkalmával olyan szegény vala, hogy 23.460 frt összegű államsegély vala szükséges megvigasztalására, tehát *valamivel többeske* mint a dunamelléki, dunántúli és tiszániméni kerületnek *együtt* véve adatott. Viszont néhány hét múlva oly kinesesekké lőnek, hogy már a Konventtel szóba sem akarnak állani, — abban az ösmeretes elnapolt kérdésben — hanem egyenesen a Zsinatra hivatkoznak. Az unio kegyelméből tehát az egész államsegély egyharmadrészét kapja Erdély, sőt 3460 frt összegűekkel annál is többet; és viszonzásul közjogi helyzetünk iránt valami kevéssel esekélyebb tiszteletet tanúsít mint a köteles tiszteletnek és engedelmességnek egyharmadrésze, avagy csak harmincadrésze, is magával hozza. De erre nem esinalok §-t, nehogy újlag egyházi büvészeti mutatóványok tartásával vádoltassam. De nem idézek §-t, már azért sem, mert az idevágó §-t nem a kánonjog büvészei vannak hivatva előugratni, hanem a moralisták, kikhez e kérdést tisztelettel átutalom.

Körülbelül im ennyi indok s még több eszélyesegi tekintet követelné hát azt az erdélyiektől, hogy specialitásaikat, oly sokszor ne pellengérezzék. Én a magam részéről ama nagyrészen jobb sorsra méltó specialitásokat, mint jobbára tiszteletem és előszere tetem tárgyait az egyetemes egyházi törvények és így a közjogi helyzet földébe óhajtanám átplantálni s eként

vallás és Istennek helyes tisztelete állíttassék helyre s Isten ígéje a babonák és emberi hagyományok nélkülözésével mindenütt tisztán hirdettessék: íme a sátnak, Krisztusnak és híveinek legádázabb ellensége és az igazság leghevesebb gyűlölője felkelti organumait, a melyek által ezen szent szándékot gyanusítani és az igazság futását megakadályozni igyekeznek az által, hogy Németország keresztyén fejedelmeit és az egész keresztyén birodalmat irántunk, mintegy eretnek ellen felbujtogatja, különösen azon állítással, hogy maga a dicsőséges fejedelem arianus és most nem más okból kelt fel, mint hogy az egész birodalomból kiűzven a katolikusokat, az arianusok átkos és útálatos dogmáját hintse és terjessze el. Sőt a magyar névnek nagy szégyenére és gyalázatára igyekeznek mindenkit meggyőzni affelől, miszerint a magyar nemzet oly barbár és istentelen, hogy ott a keresztyén hitnek és vallásnak semmiféle alakja ninesen, hanem a judaismus, mohamedanismus, arianismus és más dögleletes dogmák uralkodnak.

Ennélfogva általánosan úgy vélekedtünk, hogy ezen igen méltatlan rágalom ellen készítenünk kell valamiféle védíratot és megismertetni az egész kőr. világgal, hogy a magyaroknak micsoda hitvallásuk van

fönmaradásukat biztosítani, nem úgy mint állítólagos barátai, kik mindenesetre régiségárba akarják azokat hurcolni, meglegedvén azzal is, hogy *mutogathassák*, a helyett, hogy *gyümölcsöztetnék*. E két cél között lényeges különbség van s mivel én az utóbbit óhajtottam szolgálni, úgy vélem a specialitásoknak is igazabb híve tudnék lenni mint állítólagos barátai. Ily tekintetek bírtak arra, hogy a specialitásokat ezen a néven szóba se hozzam, a velök való esüfolkodástól pedig a lehetőségig tartózkodjam. Bocsássa meg e tartózkodásomat a hivatalos lap, de jegyezze meg, hogy öntudatosan tettem azt is a mit tettem, azt is a mit nem tettem illetve elhallgattam. Most már azon reményben, hogy a hivatalos lapot megszabadíthattam nagyobb előítéleteltől és aggodalmaitól: veszem a fáradságot, hogy jelzett kifakadása tévedéseit kiigazítsam.

A Debr. Prot. Lap jelen évfolyama 10—15 számaiban közreadott — Tek. Somodi István ügyvéd úrhoz intézett nyílt leveletem, bár kifogásoló modorban — több oly hízelgő bókkal tiszteli meg az „Erdélyi Prot. Lap” 15-ik száma, a melyeket valóban szívesen tartanak meg, ha lelkiismeretem nem követelné, hogy jó részét visszaútasítsam.

De egyet *örömmel* megtartok: a *kicsinyeskedés vádját*, vajha ezt a szó teljes értelmében ki is érdekelhetném . . . A világraható kicsinyeskedésnek a történet igen megkapó példáit tárja előmbé. Jézus egy jótáig menő szigorúsággal tanítja a törvény fönmaradását, az ő követésének föltétlen szükségességét, a szeretet kivétel nélkül kötelező erejét. Pál igen subtilis meghatározásokkal tanít a hitről, megigazító isteni kegyelemről s mindarról mi ezekkel egybe függ. Luther, Kálvin és a többi reformator mind merő kicsinyeskedés. Kicsinyeskedett a keresztyénség, a protestantismus, kicsinyeskedett a magyar kálvinismus is, míg benne a kritika dominált és én hiszek a jövendőben: kicsinyeskedni fog még vala újra és igen sokáig. Az egyház átadta a kicsinyeskedést a tudományoknak; ma már kicsinyeskedik a grammatika, éppen úgy mint a bonctan, vegytan, vagy éppen a jogtudomány. Avagy mit mondana az erdélyi hivatalos lap szerkesztője, ha a kolozsvári színházban avagy vígadóban olyan bőkezű zenekar játszanék, mely egy félhangból avagy egy két egész hangból sőt ütemből is nem csinálna kicsinyeskedést, hanem huzna szívességből többet avagy kevesebbet a Nagytiszteletű úr nagyobb öröme? . . . És mit mondana ahoz is Nagytiszteletű úr, ha oly bőkezű lenne a kolozsvári gyógyszerész, miszerint esetleg a Nagytiszteletű úr orvosságába egy két lattal többecskeket vegyítene valamelyik hathatós méregből tudván, hogy Nagytiszteletű úr nem tűrheti a kicsinyeskedést? . . . És így tovább, míg nem módunkban lenne a kicsinyeskedés kérdését több mint ezer példakkal megvilágítani. Mondom szerencsés volnék, ha a kicsinyeskedés vádját teljességben kiérdekelhetném, a mire telhetőleg törekszem is.

Azt is tudom azonban, hogy Kolozsvártt és általában az erdélyi ref. egyházkerület egyéb részében éppen *nem kicsinyeskednek* sőt *nagyban és fennen beszélnek*. Így p. o. ott a falusi kurator mondatik — *megyebírónak*, az egyházközségi gyűlés — *megye-gyűlésnek*, a főgymnasium *Kollegiumnak*, a declinista gyermek — *deáknak*. Mondatott még pár évtizednek előtte is a tractualis gyűlés — partialis synodusnak, az egyházkerületi gyűlés generalis synodusnak, *Közfőszent Zsinatnak*. Mondatik mind e mai napig is az egyházkerületi rendszabály *törvénynek*, a törvény ellen irányzott pactum *elvi határozatnak*, a mellékkereset *pótdíjlevélnek*, 300 frt mondatik *papi fizetésnek*, az Igazgató tanács *mindenhatónak* és a vidéki papság *semminék*, mely fölött az Igazgató tanács lábai szabadon tapodnak. Az ember, illetve a belső ember az eseresen kezdődik. Látni való e rövid egyházi lexikonból is, hogy ott *nem kicsinyeskednek*, de ott minden nagyobb önmagánál, csak a szegény pap kisebb a semminél is. A hol ily nagyító üvegen szoktak nézni: ott a dolgok pontos mérlegelése — természetesen — *kicsinyeskedés*. A hivatalos lap jelesül megállja helyét mert ime a hivatalos *nagyot látásnak* és *nagyralátásnak* nemesak szó csöve, de valódi látése is lett. Ő nem kicsinyeskedik! . . . de én igen. Azzal vádol továbbá, hogy hosszasan *olvasom fejükre bűneiket*. Bizony csak viselt dolgaikat olvastam rájuk és a tör-

és mi módon gondolkoznak Istenről és a keresztyén hit egyéb ágazatairól hogy valami módon ellenségeink méltatlan rágalmai a birodalom keresztyén fejedelmeit és a távolabb lakó népeit rá ne vegyék, miszerint minket minden kegyességtől távolállóknak és a törökökhöz hasonlóknak tartanak, hanem inkább a Krisztusban testvéröknök ismerjenek el és velünk ápolják a keresztyéni barátságot, a mint a hit egysége és a főben, Krisztusban való legfőbb összeköttetés követeli.

Először pedig, hogy az arianismus minden gyanuját elhárítsak a mi kedvelt fejedelmünkről és egyházainkról, valljuk és szentül állítjuk, hogy Isten, a föld és az ég teremtője és mindenek megtartója, természetileg és lényegileg egy, de személyében három, mert az Atya, Fiú és a Szentlélek egyenlő hatalmú és dicsőségű, a mint az apostoli hitvallás a szentirattal egyezőleg tanítja és a keresztségi szertartás szavai előadják: meg kell kereszteltetnünk az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek, mint az egy igaz és örök Jehovának a nevében. Eunélfogva megvetjük az eretnekeknek, Ariusnak, Servetnek, Stancarusnak és Krisztus más ellenségeinek az ő istenségét és a Szentlélek lényegét megtámadóknak minden dogmáját, tévelygését és szentül állítjuk, hogy velök soha semmi közösséget nem aka-

runk. A dologra vonatkozólag elég világos bizonyosság lehet ez, hogy egész Magyarországon nem talál az ember olyat, a ki magát arianusnak vallaná, nem hogy még valamely egyházuk volna. Erdélyben mindazonáltal, a mely elkülönített és távoleső vidék, nem tagadhatjuk, mindéddig fönmaradt néhány helyen eme kovásznak bizonyos maradványa, a mennyiben Blandrata György és Dávid Ferenc ezen istentelen tannak első alapvetői eme vidékeken izgattak. Azonban a keresztyének tudják, hogy azok ereji Isten jóvoltából most annyira meggyöngültek és megtörték, miszerint reméljük, hogy eme valódi keresztyén fejedelem uralkodása alatt rövid idő alatt megsemmisíttetik és kiirtatik ezen átkos tan, mihelyt lecsillapúlnak azon szerencsétlenségek és háborús zavargások, a melyek bennünket most sujtolnak.

A mi pedig a többi keresztyén hitágazatokat illeti, ezeket itt nem akarjuk ismételni, de nem is tartozunk, mivel már 39 évvel ezelőtt minden magyar egyház elfogadta a helvét hitvallást, a melyben mi is születünk és nevedtünk, a melyet, mivel azt tanultuk róla, hogy Isten ígéje szerint igaz és hív, — most is nagyra-becsülünk és minden pontjában mindnyájan helyesünk: kivéden néhány megyét vagy tractust, a melyek a szabad városokkal együtt, különbözvén tőlünk néhány

vényt magát. Ha e *kettő között* a hivatalos bűnös differenciát vett észre: ezt az ő lelkiösmerete escelekedte. Én gratulálok, hogy a hivatalos lapnak három hónapos korában — megvan ébredező lelkiösmerete. Ha erre hallgatna — helyes érzékét követve helyes úton járna mindenkor.

Vádol, hogy elhanyagolom a Zsin. törv. 195. §-át Zsinati törvényt nem ösmerek, majd nem sokára *újra* kifejtem, hogy miért *nem*. Az Egyh. Törv. 195. §-át, mit a hivatalos mondani akarna, igenis figyelembe vettem el nem *hanyagoltam*, sőt szemökre vetettem az erdélyieknek, hogy eme concessi kat rejtő kínkeses tőrnat *elhanyagolták* törvényszerűen kihasználni. A 195. §. tehát csak egy olyan ingyen kapott arany bánya, a mi még nincs művelés alatt. Az „Utasítás“ e részben dormitat . . . Pedig Nagytiszteletű úr azt hiszi nemde, hogy az „Utasítás“ mestermű? Sajnálom, de nem az; csak olyan ipar gyártmány mint a többi nagy alkotás. Legközelebb kimutatom, ha a Debr. Prot. Lap Nagytiszteletű Szerkesztősége megengedi. Állítatják, hogy az „Utasítás“-t bizonyos jogelvnél fogva csak az erdélyiek jogosultak magyarázni. Elhiszem, de: pro primo én egy szóval se magyaráztam, csak bemutattam egyfelől magát az „Utasítás“-t, másfelől azt, hogy ezen Utasítást a konsulok semmire sem becsülik, hanem csak kitétek madár ijesztőnek és parancsolják, hogy mindenki féljen tőle iszonyuan; pro secundo: magok az erdélyiek se magyarázhatják, mert nincs mit magyarázni rajta, primitív kis alkotás lévén az egész és felettebb hiányos. Hivatkozik arra, hogy vannak speciális helyzetű papok, mint p. o. a tábori lelkészek, fegyházi lelkészek, körlelkészek. Igaz, de a kolozsvári lelkészek ezek közül a kategoriák közül egyikbe se tartoznak, hanem csak azok köze a *rendes* lelkészek közé, kiknek választása az egyh. törvények rendelkezése alá tartozik. Igaz, hogy öt év óta törekeshnek e 4-ik lelkészi állomást megnyomortani, kifecamitván erőszakosan kezét lábát, esonkabonka díjlevélhez adván neki mellékkeresetet . . . de azért az állomás minden erőszak dacára *rendes* lelkészi állomás maradt; az ellenkezőt vitatni: rendetlen észjárásnak rendetlen és lelkiösmeretlen erőlködése.

pontban, inkább augsburgi hitvallásuaknak nevezik magukat, mindazonáltal közöttünk üdvös egyetértés és keresztyéni szeretet lakozik állandóan. Vannak ezenkívül még, de kevesen pápások vagy pápista vallásuak, inkább magánosan, mint nyilvánosan gyakorolván hitvallásukat magános házakban.

Mindezt azért óhajtottuk megemlíteni, hogy minden keresztyén megismerje, miszerint a szerzeteseknek és jézsuitáknak a rágalma és ócsárlása hamis, és a kik azt hazudják, hogy nálunk judaismus, mohamedánismus, arianismus és más téves dogmák és istentelen eretnekségek uralkodnak, a melyek ellen Isten és ennek angyalai s az egész keresztyén világ előtt bizonytságot teszünk, hogy mi a keresztyén hitet és vallást, a melynek zsinórmértéke az apostoli hitvallás, sértetlenül és szentül megőrizzük, tanítjuk és hirdetjük s hogy Arius, Servét és más istenkáromlók dogmái számára ninesen hely Magyarországon, hanem az evangélium tudományát tisztán hirdetjük mindenütt és Isten igaz tiszteletét mindenhol fentartjuk.

Ugyanazért kérünk minden keresztyén hívőt, hogy ne hallgassanak ellenségeink méltatlan vádjaira és rágalmaiknak helyt ne adjanak, hanem ismerjenek el bennünket a Krisztusban testvéreiknek, szeressenek

Hiszen, ha másként volna nem került volna a hatóság-nak anynyi keserves és szégyenletes jogtapodásba ama félig sem sikerült művelet, mely lelkészválasztást ma sem képez. Tehát ama szavak, miket a hivatalos lap a kivételes helyzet elhitétesére bővön fecsérrel: mind igazság és jelentőség nélküli üres hangok, melyeknek hitelt szerezni csak Varsóban, vagy legalább varsói rendtartás követésével lehetne. Ha a hivatalos lap a maga komolyságát csak valami kevésre is becsülné: úgy ily frázisokkal nem fog soha többé előállani.

Végül vidáman újságolja a hivatalos, hogy mig Kanonista a kolozsvári 4-ik lelkészi állomást §§-ba bonyolódva *üresnek* konstatálja; addig az tényleg betöltött, a betöltés minden *illetékes* fórum által helyben hagyott, sőt a 4-ik lelkész nagy ünnepelességgel diadallal stb. stb. hivatalába be is iktattatott . . . Kanonista az idők jeleit elannyira, úgyszólván vármegyénként ismeri, miszerint e beigtatást is várta, sőt már tudta, mikor az állás ürességét konstatálta. Sőt azt is tudta, hogy ez ünnepelesség a diadalkapukhoz, tömjénhez szoktatott, külsőségektől elvakított, de *kiesinykedésbe* nem ereszkedő, a dolgok lényegébe nem látó lelkeket megszedíti, *ignotos* fallit, sőt azt is bizton várta, hogy az ellenlábások ezt ragadják meg a betöltés *utolsó argumentumául* . . . Nem csalódtam . . . a várva várt együgyű argumentumot nyomtatott betűkkel olvas-hatám az erdélyi hivatalosban. Tehát jó csapason jártam következtetésemmel, az erdélyi észjárás irányát valóban ösmerem. Nagytiszteletű úr még nem gondolt ez argumentumra, mikor én már sóvárogtam rá. Köszönet érte! S éppen jó helyen áll. A hivatalos lap retteg a törvény végetlen tengerétől s belé hal a ceremóniák sekélyébe. Jól mondja a magyar ember, a kinek vízbe kell halni, hiába kerüli a folyókat mert a saját mosdó vizében is megfulad. Tehát a törvény nem kell egy-é, a szigoruan és *becsületesen* megtartott törvény, — mert azt emberek csinálták — de a ceremonia kell ex opere operato? Hiszi, hogy a mi jogba, törvénybe ütközik: azt mind lábra segítheti a ceremonia? Fontoskodó arccal elítéli a §-t, megveti a jogot és leborúl a szokásnak, az ünnepevénynek. Ily módon a tudo-

bennünket és ügyünket, a hol szükséges leend, rossz-akaróink méltatlan vádjával szemben védelmezzék, a mit mi is igérünk, hogy örömet megteszünk, hogy így mindnyájan érezzük, miszerint mi, bár testileg távol vagyunk egymástól, egyek vagyunk a Krisztusban, a kinek az Atyával és a Szentlélekkel egyetemben legyen dicséret és dicsőség örökké. Amen. Kelt Kassán, Magyarország szabad városában, 1606 junius 16. napján. Aláírva: Legati et ministri Ecclesianum Hungaricarum.“

A munka eme tartalmához bővebb kommentár nem kell. Világosan látjuk itt a helyzetet, a melyben protestáns elődeink ügyök érdekében szavukat félemelték. Vértó szívek kérő kiáltását halljuk itt intézni a külföldi testvérekhez, a kikből minden rokonszenvet ki akarnak irtani a képmutatás emberei a magyar hitsorsosok iránt. Olvasva e sorokat, önkéntelenül eszembe jut a jelen. Nem tapasztalunk-e hasonló eljárást ma is ellenségeink részéről? Csak nemrég olvastam egy németországi Katholikus lapban „Brief aus Ungarn“ című cikkben egy névtelen nagyságnak méltatlan rágalmaikat, melyekkel egyfelől a magyar protestántizmust, másfelől pedig hazánk politikai életét támadja meg hitvány módra. Bizony, bizony nem esoda, ha a külföld még ma is helytelenül itél felettünk.

Veress István.

mánynak fölibe kerekedhetik a babona, a valóságnak az álom! Ide vezet hát az élet törvényeiről való elmélkedés? Ez aztán a derültség igazán. Melyik szerzet rendhez is tartozik a Nagytiszteletű úr? Protestáns? Nem is gondoltuk. Hát a reformátusok is hisznek bizonyos character indelebilist? Nagyon szép! . . . Ez az értelme annak, a mit Nt. úr papirosra irt. A mi pedig Virágvasárnap a milleniumi új templomba történt, annak más az értelme. Az nem volt lelkész beigtatás, az megfontolatlan kihívás, hadüzenet volt az egyetemes ref. egyház jogrende és 300 éves gyakorlata ellen, mely hadüzenet jelentését a kihívott félnek meg kell érteni, elvárjuk, hogy megértse és a szerint cselekedjék. Ez Kolozsvárt történt Erdélyben a Geleji Katonák örökében, hogy ünnepélyesen megtapodtassék egyházi alkotmányunk első szegletköve. Virágvasárnapján, hogy profanáltassék a Virágvasárnap fogalma. Az első Virágvasárnap nem volt egyéb, mint az *emberiség állásfoglalása* az igazság mellett eme harsogó kiáltással: „légy segítségül Isten a Dávid fiának!“ A Dávid fiának, az igazság fejedelmének! A kolozsvári Virágvasárnap tüntetés vala az első Virágvasárnap valódi fogalma ellen, mert itt a jogtapodás, erőszakosság tartott diadalmenetet és ünnepet! . . . Bárki engedélyezte és vezette ezt a jog és törvény s főként igazság és egyházi köztisztesség megcsufolását jelentő, a Virágvasárnap *valódi jelentését* is durván ignoráló beigtatási tüntetést: föltesszük róla, sőt el is várjuk, hogy annak konsekvenciáit levonni kegyes leend. A kérdés természetesen már itt előbukkan: hol volt azon a napon az erdélyi ref. egyházkerületnek legtöbbször mindent közvetlenül intéző fáradhatatlan püspöke, hogy a székvárosát kompromitáló, sőt egész kerülete tisztességét kockáztató páratlan scandalum az ő figyelmét kikerülhetett? Ugyancsak az ő ösmeretes erélyétől el is várjuk, hogy példás szigorral intézi a megtorlás munkáját s szerez mielőbb elégtételt a vastag csufossággal illetett jogi rendnek, közjogi és magánjogi helyzet integritásának. E mellett konstatalom — legalább a gyöngébbek kedvéért — hogy az állomás most is *üres*, törvényes betöltése* most már még sürgetőbb föladat. Ha ez állomás törvényszerű betöltését netalán egy félév múlva, avagy későbbben is sürgetni lennék kénytelen: ne méltóztassanak újból neheztelni az én kicsinyeskedésemért, mert annak végre is helyet fog adni az unió és egyházi törvények fölött örökődő egyházi közvélemény, sőt mint ellenőrző hatóság: maga a Konvent is.

Egy föltétel alatt azonban hajlandó vagyok szakítani a kicsinyeskedéssel. Ha az erdélyi hivatalos lap elfogadja kitöltés végett az alábbi rovatos ívet, melyen hivatalos feleletét akár telegramm-stylban megadhatja. Nos tehát ne kicsinyeskedjünk, hanem:

Jelentse ki az erdélyi hivatalos lap, hogy a magyar és erdélyhoni ref. egyháznak úgy eddigi hosszú jogfejlődése, mint mai jogi rende és jogélete, törvényeinek szilárdsága, morális sulya és megbízhatósága mind, mind kicsinyeskedés, melyet a haladás és nagy alkotások érdekében el kell tenni láb alól;

jelentse ki, hogy úgy az egyházi törvényeknek, mint saját keblü törvényeiknek kicsavargatása és kiját-

* Egyházi törvényeink mai állása szerint a lelkész-beigtatásnak a választásra semmi joghatálya nincs, csupán illendőségi kíváncsóság az úgy Erdélyben, mint a többi kerületben. A ki törvényesen választott meg, törvényes és rendes lelkész e nélkül is, a ki nem úgy állított be, nem lesz megválasztott lelkész az által se. Sajnos, hogy egy hivatalos lap még e részben s tévedni képes.

szása, a hatóságok lelkiismeretének bérbeadása, a hivatali eskü megszegése, a törvény rendelkezései agyonhallgatása és olesó frázisokra hivatkozás mind, mind kicsiség, mely miatt szégyenkezni avagy megpirulni kicsinyeskedés volna;

jelentse ki, hogy Erdélyben a *cél szentesíti az eszközöket* a protestáns jogtudatban is, sőt ez a protestáns jogtudat egyidőre föl van függesztve; jelentse ki, hogy a 4-ik lelkészi állomás körül viselt dolgok felett a hivatalos lelkiismeret napirendre tért s a varsói békét és rendet semmi és senki más nem háborgatja, csupán Somódi István és Kanonista kicsinyeskedései. Ha ezt a hivatalos lap jó lelkiismerettel kijelenti: akkor én többé nem számolok a történekeért senkivel, csupán a hivatalos lap lelkiismeretével.

S most azzal végzem, a mivel nemrég egy politikai lap vezércikke* kezdette fejtegetéseit. „Mit gondol a kormányelnök úr, vajjon ha december hónapot elkereszteltetné az anyakönyvvezetőnél augusztusnak, augusztust pedig decembernek: megfordulnának-e e miatt az évszakok? Ha p. o. rendeletet adna ki és rendeletét az országgyűlés többségével approbáltatná, hogy ezentúl Karácsnykor nyár legyen, szent István-nap táján pedig kemény tél: vajjon megváltoztatná-e forgási irányát a föld? . . . Ha pedig a föld nem parirozna és a többi halygók sem: miként véli őket a kormányelnök úr engedelmességre szorítani s vétkes kihágásukért megbüntetni? Ugyan kerem, rávinné-e a lelke, hogy a szelid hold ellen fegyelmi keresetet indíttasson, a szegény öreg földet pedig megfosztassa kiérdemelt nyugdíjától?“

Nem új igazságok ezek, de ide iktattam, mivel ezek mutatják a *dolgokban* lakozó és domináló *törvényt*, nem azok a frázisok, miket az Erd. Prot. Lap 15. száma haszon és tartalom nélkül eltékozolt.

Én is a fenti kérdést intézem az erdélyi hivatalos laphoz és egyházi kormányhoz, mondván, mit gondol? Mi protestánsok kevesebb igazsággal és egyenességgel nem érhetjük be, mint a politikai sajtó? Az élet valódi rendjét és törvényeit mi is ösmerjük és tudjuk, hogy az élet folyton kicsinyeskedik, pillanatonként hozza meg az évezredek, szemenként adja a gabonát, cseppenként adja úgy a harmatot, mint a bort és nem hektoliterenként. Mindig kicsinyeskedik, de meg nem esal soha; elnöki székeből sophismát nem enunciál, nyáron nem enunciál *telet*, mert bizony jaj volna nekünk; örök törvényeit nem hazudtolja meg elvi határozatokkal, mert nála legfőbb elvi határozat az igazság.

Kérdezem tehát, mit gondol a hivatalos lap és az egyházi kormány, mekkora módosítást kellene tenni a protestáns elméken, hogy mindazt igazságul vegyék, a mit Erdélyben tanítanak, igazság és valóság gyanánt előmutatnak? Vajjon elég volna-e erre nézve protestáns öntudatunk megtagadása? Nem . . . a józan okosság legprimitívabb föltételeiről kellene — reversalis mellett lemondanunk, hogy a varsói szabadság és testvériség s az eszkimó jogbölesészet hitében megnyugvást találjunk s ama nagy alkotásokra áhitattal tekinthessünk! És ha ezt nem cselekeszszük, de kicsinyeskedésünkben protestáns becsülettel tovább megyünk: hol lesznek a megtorló és megszorító eszközök? Talán? . . .

Kanonista.

* „Magyarország“ V. évf. 96. szám.

TANÜGY.

Az országos középiskolai tanáregyesület közgyűlése.

A jövő hó első napjaiban — mint már megirtuk — városunkba gyűlnek össze az ország legkülönbözőbb vidékeiről a középiskolai tanügy munkásai, hogy itt tartsák meg XXXII-ik évi rendes közgyűlésüket.

Mióta ezen számban és erőben hatalmas egyesület a régi alapon újjászerveződött, új tisztviselőinek, főleg dr. *Beöthy Zsolt* elnök-domináló szellemének hatása alatt és vezetése mellett oly kiváló tevékenységet és buzgóságot fejt ki, hogy azt nemcsak a középiskolai oktatás minden ága érzi és pedig jótékonyan, hanem hatása elől a köztársadalom, sőt Magyarország közoktatásának legmagasabb intézői sem zárkozhatnak el. Ez egyesületnek sikerült a legkülönfélébb alkatelemekből tömöríteni a tanárságot s a legfőbb kérdésekben teremteni bizonyos egységes tanügyi közvéleményt, melyet annakelőtte sajnosan nélkülöztünk s amely ma valóságos Brennus kardjaként esik a mérlegbe. Mindenekfölött nagy érdeme az országos tanáregyesületnek, hogy az állami és a többféle felekezeti tanárokat, akik azelőtt egymást kevéssé ismerték, sőt egymás iránt bizonyos mérvű idegenkedéssel és hidegséggel viseltettek, sikerült a hazai közművelődés közös zászlója alatt lelkes táborra összeolvasztania s miután a központtal szerves összefüggésben álló *vidéki köröket* megalkotta, azok által egyfelől nem csupán egy város különböző tanintézetekéinek, hanem egy nagyobb vidéknek tanárkarait is szorosabban összefűzte, másfelől pedig az elevenséget, az életet az ország minden részébe szétvitte.

Ez a mozgékony, tekintélyre emelkedett, tudós egyesület tartja július hó 4. és 5. napjain városunkban nagyfontosságú közgyűlését, s a mint a készülődésekből látszik, e gyűlés méltó lesz minden tekintetben úgy az országos egyesülethez, mint a vendéglátó Debrecen városához, a ref. egyházhoz és kollégiumhoz. Mert a nemes város mellett a debreceni ref. egyház és ősi kollégium is, mint gazda üdvözli és vendégli meg a gyűlés másodnapján az ország egybeseregledő középiskolai tanárait. Kell is, hogy ez alkalommal kifejezésre jussan a kálvinista Rómában a reformátusok túlsúlya, ereje, hatalma, a mely századokon át tartja fenn és virágoztatja Magyarország egyik legrégibb és legkiválóbb tanintézetét. Mutassuk meg ország-világ előtt, mutassuk meg az állami gazdagon berendezett, a róm. kath. dús anyagi forrásokkal rendelkező intézetek tanárainak, mit teremtett a kálvinista hitbuzgóság és áldozatkészség s mire képes ez a kiapadhatatlan külfő mind e mai napig. Hiányaink lehetnek, de szégyenelni valónk nem. Büszkén, főlemelt fővel tekintünk ősi főiskolánkra.

Huszonkilenc esztendővel ezelőtt, 1879-ben, éppen július 4-én tartott már itt egy ízben közgyűlést az országos tanáregyesület. Azóta sokban megváltoztak a viszonyok s jó részben új emberek léptek a kidőlt helyébe. Kollégiumunk külső areálatja nem változott, de belsőleg lényegesen más képet öltött s a rohanó idővel haladt előre. A városban azonban huszonkilenc esztendő óta új intézetek alakultak s régiük egészültek ki és pedig olyan arányokban, hogy már szinte szálló igévé lett: Debrecen, az iskolák városa.

Im, ez iskolák városa várja és fogadja most lelkes örömmel az orsz. tanáregyesületet, mely száz meg száz tagjával, hazánk első paedagogusaival, szépirodalmi és tanügyi íróival jön, hogy kollégiumunk falai között fontos problémákról tanácskozzék, szemlét tartson az

alföldi metropolis s ennek kulturintézményei és fejlődése felett.

Álljon itt a közgyűlés kiválóan érdekes tárgysorozata:

Július 4-én, hétfőn.

Reggel 8 órakor választmányi ülés a kollégium kisebbik tanástermében.

Dél előtt 9 órakor közgyűlés a kollégium dísztermében.

Napirend:

I. *Beöthy Zsolt* elnöki megnyitó beszéde.

Üdvözlések (város, kollégium, a tiszántúli ev. ref. tanáregyesület stb. részéről)

II. Hivatalos jelentések:

Dr. Négyesi László főtítkár évi jelentése.

Müller József pénztáros évi jelentése.

Tiber Agost évi jelentése a segélyző alap pénztáráról s a pénztárvizsgáló bizottság jelentése.

III. Az egyesület ügyrendjének tárgyalása.

IV. Indítványok:

1. Az igazgatóság javaslata az alapszabályok két pontjának módosítása tárgyában.

2. *Rombauer Emil* indítványa a vallás és közokt. miniszteriumhoz intézendő évi összefoglaló jelentések rendszerezése tárgyában.

3. A pápai kör indítványa a felekezeti tanárok nyugdíjügyében.

4. *Bozóky Endre* indítványa a középiskolák elnevezése tárgyában.

5. Egyéb, esetleg felmerülhető indítványok.

Ülés félbeszakításával d. e. tíz órakor a tanáregyesület megkoszorúzza Csokonai Vitéz Mihály szobrát, mely alkalommal dr. *Betöhy Zsolt* elnök tart beszédet.

Július 5-én kedden.

D. e. 9 órakor közgyűlés ugyanott

Napirend:

Előadások:

1. *Dóczy Imre*: Az egységes jogosításról.

2. *Szuppán Vilmos*: A felsőbb leányiskolák reformjáról.

3. *Beke Manó*: Új középiskolák felállításának kérdése.

Indítványok.

A közgyűlés berekesztése.

Rendkívül fontos és aktuális témát fognak szönyegre hozni különösen a felolvasások, melyek elé a legnagyobb várakozással tekintünk. E várakozásunkat még növelik az előadók, a kik a hazai tanügyi társadalomban előkelő helyet foglalnak el, s a kik közül egyiket éppen a ref. egyház nevelt nagygyá és választott el legközelebb arra a kivételes, díszes állásra, melyet ő képzettségénél és tehetségeinél fogva megérdemel. A mi emberünk, a mi dicsékedésünk ő, a ki most az orsz. tanáregyesület előtt az egységes jogosítású középiskoláról fogja szavát hallatni, arról az eszményről, melyet a jelenlegi közokt. miniszter, mint elerendő célt tűzött ki maga elé. Az egységes jogosításról ma már meglehetősen kialakult vélemények vannak ugyan forgalomban, de e tárgy felett még behatóbb eszmeesere nem volt, azért kiváló érdeklődéssel várjuk a *Dóczy Imre* felolvasását és ahoz fűződő, mindenestre az illustis testülethez méltó magas színvonalú vitatkozást.

Huszonkilenc esztendővel ezelőtt a ref. tanügynek, közelebről a debreceni főiskolának egy szintén kitűnő ereje tartott felolvasást a debreceni tanári közgyűlés

előtt. Ekkor adta elő *Géresi Kálmán*, ma tankerületi főigazgató „A ref. tanügy, különösen a debreceni főiskola legrégebbi történetéből” címmel történelmi kutatásainak azon eredményét, mely azóta kollégiumunk megalakulására nézve valóságos kútforrás szolgált.

Minden bizonynyal meghatározó és lélekemelő jelenet lesz az, midőn az egész, nagyszámú közgyűlés fölkerelkedik majd a főiskola díszterméből és Beöthy elnök vezetése alatt levonul a Csokonai szoborhoz, hogy azt megkoszorúzával bemutassa hódolatát a magyar nemzet egyik legeredetibb, legtehetségesebb költője előtt, a ki annak idején tanár is volt. A szobor előtt Beöthy Zsolt fog beszélni s már ez a körülmény maga elegendő arra, hogy e jelenet bekövetkezése után igazi lelki szomjúsággal epedjünk.

Meg kell még végül említenünk azt is, a mit nagyjelentőségű dolognak tartunk, hogy a *tiszántúli ev. ref. tanáregyesület* a rokon orsz. egyesületet, a mélyen érzett solidaritás fejtűntetése végett, a Debrecenben, mint a ref. középiskolai tanáregyesület székhelyén tartandó közgyűlése alkalmából meleg, testvéri szeretettel fogja Dóczy Imre elnök által üdvözölni.

Várjuk szíves örömmel és nagy érdeklődéssel a közgyűlést!

S. Sz. J.

KÖZÉLETÜNK.

A hódmező-vásárhelyi új főgymnasium felavatása.

A h.-m.-vásárhelyi ev. ref. új főgymnasiumi épület felszentelése a közzétett program szerint f. hó 19-én ment végbe. A meghívott nagyméltóságok csak képviseltették magukat. Jelen voltak: Kiss Áron püspök, gr. Degenfeld József egyházker. főgondnok s kíséretökben Balogh Ferenc theol. tanár, Zsilinszky Mihály államtitkár úgyszintén mint a kultuszminiszter képviselője, Kállay Albert főispán, úgy is mint a belügyminiszter képviselője, Kovács Sebestyén Aladár műegyetemi tanár, Doroghi Lajos, Széll Kálmán és Szabó János esperesek, tanácsbírák egyházi és világi részről, a különböző hitfelekezetek képviselői, gymnasiumok s egyéb tanintézetek igazgatói, a városi és az egyházi tanácsok képviselői, lelkészek, tanárok, tanítók és előkelő közönség, különösen a nők részéről.

Délelőtt 11 órakor a főgymn. előcsarnokban elhelyezendő zárkó emelvényén Jándy Gyula műegyetemi tanársegéd, építész nemes hangú beszéd kíséretében jelenti a főgymn. építkezés befejezett voltát, egyszersmind kéri ez épületek végleges használatba átvételét és a zárkó elhelyezésére az engedély megadását.

Ez után Szabó János elnök-lelkész emelkedett szellemű beszéddel átveszi a létesített művet az ev. ref. egyház nevében, fentartván ennek részére a minden részletekre kiterjedő felülvizsgálás jogát, majd felhívja a műépítést a zárkó elhelyezésére.

Erre az egyház emlékiratát mellékleteivel magában foglaló, légmentesen elzárt üvegtartány az üregbe behelyeztetvén, a zárkólap díszes függöny mögött a falban elhelyeztetett. Mire Jándy a függönnyt elvonva, jelenti, hogy az utolsó csavar is megtette fordulatát, az utolsó kö is helyén van. Majd kezébe véve a kalapácsot, emelkedett hangon mondja: „Ne bántson téged vész, fergeg, ne bántson az időknek és elemeknek pusztító vasfoga, ne vesszen értéked, ne bántson embereknek kiesínlő gúnyzava! Én, mestered, ezennel felavatlak

tégedet Isten dicsőségére, a magyar ifjúság lelki és testi épülésére, szerény munkáim maradandó műbecsére! Amen.”

Utána kalapács-ütésre a zárkóhoz járultak: agg főpapunk, egyházunk főgondnoka és az építető bizottság elnöke.

Mindezek után püspökünk remek alkalmi imával emelte Istenhez az érzelemelt lelkeket s ez által felszentelte a tudományok e szép csarnokát.

A zárkólapon következő aranyozott felírás olvasható: „A magyar állam és H.-M.-Vásárhely város közönsége hathatós támogatásával az ifjúság tudományos kiképzése és nevelése céljából építtette a h.-m.-vásárhelyi ref. egyház 1896—97.”

A tartányban pedig a következők helyeztettek el: Az egyház emlékirata, s annak mellekletei. A főgymn. története (millenniumi könyv), múlt évi értesítője. Építésének leírása. A művezető költség-elszámolása. Az ev. ref. egyház 1892—96-iki évkönyve, a presbyterium, a városi tiszti kar névjegyzéke, a gazd. egyesület ez évi titkári jelentése, a „H.-M.-Vásárhely” és „Vásárhely és Vidéke” helybeli lapok az napi számai, végre kisebb ércpénzeink egy-egy darabja.

Az ina felemelő hatása alatt meghatottan vonultunk át a tornacsarnokba, hol aztán díszes közönség jelenlétében egyh. tanácsunk díszgyűlését tartotta meg. Ezt a főgymn. énekkar alkalmi szövegű éneke után elnök lelkész tartalmas beszéddel nyitotta meg, melynek folyamán melegen üdvözölte a vendégeket.

Nyomban utánna Zsilinszky Mihály államtitkár emelkedik fel és mint a cultuszminiszter képviselője ennek legnagyobb sajnálatát tolmácsolja a felett, hogy személyesen el nem jöhetett. Majd emelkedett szemlélésben szól felszentelt épületünk hivatásáról és szívből üdvözli egyháztanácsunkat s ez új alkotásának állandóságot kíván.

E lelkesen megéljenzett beszéd után az egyház főgondnoka Juhász Mihály polgármester jelentést tesz a főgymnasiumi új építkezések teljes befejezettségéről és átadja az épületeket igazgató tanárnak, hogy magasztos rendeltetések szerint használtassanak. Erre Futó Mihály igazgató áll a közönség elé s lelke örömet önti mintegy szavaiba, midőn kijeleli, hogy átveszi az épületeket és igéri, hogy azokban a tiszta tudomány és a nemes erkölcs, az igaz isteni félelem tanítását és nevelését fogja minden tehetsége szerint eszközölni.

Ezután dr. Ernyei István tanár olvasta fel röviden az új építkezés történetét, melyből megtudtuk, hogy az építkezésre a magas kormány 65 ezer forint a nemes város 40 ezer forint segélyt nyújtott s mintegy 136 ezer forintba kerül az. Majd elnök lelkész köszönetet mond az egyház nevében e segélyekért s mindazon jóakarattól, melyet e mű létesítése ügyében az Egyház tapasztalt; majd felhívta a közönséget hálaadásra a minden áldás és előmenetel Istenének: buzgó és magasztos szárnyalású imájával — úgy éreztük — megszentelte a lelkes ünnepegy által örömmel és hálaival teljes szívünk érzelmeit is.

Díszgyűlésünket a főgymn. énekkar alkalmi szövegű éneke zárta be.

Emelkedett hangulatban gyülekeztünk ezután a közebedre melyen a püspöknek ő felségeikre mondott köszöntője után következett számos épületes tósztok fokozták a lelkesedést, jóllehet alig fértünk az ó. i. ási étteremben. Ebéd végével az érkezett üdvözölő sürgönyök olvastattak fel. Ily sürgönnyt küldöttek Tisza Kálmán. Vadnay Andor főispán, Bernát Géza táblai elnök, Csiky

Kálmán műegyetemi tanár stb. Üdvözlő levelet küldöttek elmaradásuk felett sajnálatukat kifejezve: Perczel Dezső belügyminiszter, Csáky Albin volt cultusminiszter és dr. Klamarik János címz. államtitkár.

Este a szépen feldíszített tornacsarnokban sikerült táncmulatság zárta be a felszentelés ünnepségét, melynek tisztajövedelme egy „ifjúsági segély-alap“ létesítésére fordítottatik. Méltó befejezésül e tudósításnak legyen felemlítve, hogy ez alkalommal H.-M.-Vásárhely országgyűlési képviselője ngs. dr. Endrey Gyula úr a jelzett alapra 100 frtot adott.

Bányai Sándor.

IRODALOM.

A Nagypénteki Ref. Társaság évkönyve 1893—1897. és második évkönyve 1898. Közrebocsátja az elnökség. Az első évkönyv előadja a még alig 5 éves, de már is nagy eredményeket elért és országos érdekeltséget keltett társulat történetét. Nem lehet fölemelő érzés nélkül olvasni különösen a legelőkelőbb hölgyeknek e társaság céljainak elérése körül kifejtett buzgó és sikeres működését. *Hegedüs Sándorné Jókay Jolán, gr. Festetich Andorné Pejácsevich Lenke* elnökök, *br. Bánffy Györgyné, Bóné Gézané, Csiky Kálmánné, özv. Ivannovics Lázárné, Uray Irén* al-elnökök s velök és mellettök 47 tagú hölgyválasztmány fáradoznak, hogy az alapszabályok szerint egy oly ref. gyermekotthont alapíthassanak, melyben bármely vallású és nemzetiségű, teljesen szegény s elárvult tankeletes gyermekek találhatnak menedéket s neveltetésnek értelmes magyar munkásokká és iparosokká. A társaság férfi elnöke a lelkes emberbarát *dr. Kiss Aron*, alelnöke volt előbb *Kasics Péter*, most *Havpál Benő*, gondnoka előbb *Szöts Albert*, most *Takách László*. A társaság céljaira a miniszterium a budaeörsi kamaraerdőből 8.6 kat. holdnyi területet engedte át a legkedvezményesebb áron (924 frt 21 kr.). Építkezésre a főváros 15 ezer frtot szavazott meg. Magának az egyletnek van idáig készpénzben: 13.989 frtja. Van továbbá a társaságnak Budán egy 18.340 frt becsértékű telke s ezenkívül még mintegy 3500 frt értékesíthető vagyona. Mindez 5 éves munkálkodás gyümölcse, ritka szép eredmény, de a felséges cél megvalósítására, a budaeörsi nagyszabású gyermekotthon létesítésére még mindig elenyészőleg csekély. Egész társadalmunknak meg kell e végből mozdulnia! Lapunk más helyén közöltük már ez ügyben a felhívást, melyet mindenkinek ajánlunk áldozatkész buzgóságába!

Az „Eperjesi Széchényi-kör“ Évkönyve az 1897/8-ik évre *dr. Horvát Ödön* jogkari dékán, titkárnak szerkesztésében e napokban hagyta el a sajtót. A gondosan egybeállított és érdekes adatokat tartalmazó évkönyv élénk világot vet a felvidéken oly fontos kulturális hivatást betöltő közművelődési egylet viszonyaira s örvendetes képét tárja élénk e viszonyok fejlődésének és virágzásának. Az egylet múlt évi zárszámadásai 4352 frt 44 kr. bevételt és kiadást igazolnak, bele nem számítva az egylet népnevelési szakválasztmányának 6749 frt 15 krajcárnyi vagyonát. Az egyletnek közel 1250 tagja van s a kulturtörökvésekkel sikerült az egyletnek — vidéki választmányainak működése folytán — behálózni az egész vármegyét. Az évkönyv Pulszky Ferenc volt tiszteleti tag arcképén kívül az *irodalmi részben* közli a királyi és a német császári pohárköszöntőket, a tiz szobor ügyében kelt kir. leiratot a

kör hódoló feliratát s a titkár zárószavát; majd *dr. Berzevicy Albert* védnök „Visszaemlékezés Pulszky F.-re“ és *dr. Horváth Ö.* titkár „Vázlatok Pulszky F. életéből“ c. művét, *Várad Antal és Csegey Gusztáv* költeményeit, valamint utóbbinak „A falu végén“ c. elbeszélését. A *hivatalos rész* a kör által az ezeréves országos kiállításra nyert okmány szövegét, gr. Széchényi I. egy ismeretlen levelét, a kör felhívását a párisi kirándulásra; továbbá az egylet működésére vonatkozó részletes jelentéseket, az egylet közgyűléseinek jegyzőkönyvét, az egylet naplóját s pénztári állapotának kimutatásait, végül a tisztviselői kart és a tagok névsorát közli. A 140 oldalra terjedő, díszes kiállítású füzet híven ecseteli az életképes és szépen virágzó egylet állapotát. Megjegyezzük, hogy az „Eperjesi Széchényi-kör“ védnöke: *dr. Berzevicy Albert v. b. t. t.*, elnöke: *Szinyci Merse István* főispán s titkára: *dr. Horváth Ödön* jogkari dékán.

Katona József Bánk-Bánja Arany János jegyzeteivel és tanulmányával. Katona József Bánk-Bánja 1821-ben jelent meg először a költő saját kiadásában Kecskeméten. Ezen kiadás immár szerfözlött ritka, a nyilvános könyvtárakban is alig található. Arany János ezen első kiadást 463 eddig még nyilvánosságra nem jutott jegyzetel látta el és hosszabb tanulmányt írt hozzá. Arany László érdemesnek és értékesnek tartotta, a legnagyobb magyar költők egyikének a legnagyobb magyar drámai alkotáshoz készített ezen jegyzeteit, melyek a dráma történelmi forrásaival nézve, aethetikai és nyelvezeti tekintetből oly rendkívül becsesek, irodalmunk számára megmenteni és azokat az *eredeti kecskeméti kiadás szövegéhez* jelenetről jelenetre csatolva, előszóval és Arany János tanulmányával ellátva sajtó alá rendezni. A kecskeméti kiadás szövege majdnem 7 évtized alatt többször hiányosan, nyomtatási és más hibákkal, vagy önkényes helyesírással, variánsokkal jelent meg. Arany László híven ragaszkodott Katona saját kiadásához. Így a közkézen forgó jutányos vagy selejtes, csak futólagos átlapozgatásra, a drámai színpad, vagy az opera előadásának követésére alkalmas kiadások között *jelenleg ez az egyetlen*, mely a *kritikai, könyvtári diszkiadás* követelményeinek megfelel. A rendkívül díszesen kiállított munka *Arany János összes és hátrahagyott munkáinak 13-ik*, de magában önálló kötetének is tekinthető, a kiadó Ráth Mór azt hasonló formátumban, kiállításban és diszkiadásban adván ki. Tehát Arany János minden tisztelője, ki a fényes nagy 8° vagy jutányos kiadású műveit beszerezte, úgy hisszük, ezen kötetet is örömmel fogja a többiekhez csatolni. A mű ára füzve 2 frt 20 kr. Arany műveivel hasonló vörös vagy drapp diszkiadásban 3 frt 60 kr., fényes felbörkötésben 3 frt 80 kr.

Magyar tájszótár. A m. t. Akadémia megbízásából szerkesztette Szinyci József egyetemi tanár s a m. tud. Akadémia r. tagja. E nagyfontosságú kiadványból közelebb a II. kötet 3. füzeté jelent meg a szokásos 10 ivnyi tartalommal, mely a *rőt és szalad* közé eső népnyelvi szókat foglalja magában. A lehető teljességre törekvő szógyűjtemény egész kincsalmaza a nép nyelveinek és sok olyan gyöngyöt hoz napvilágra, a melyek eddig ismeretlenül lappangottak. A már vége felé közzelgő vállalat füzetéi évnegyedenként jelennek meg. Egy-egy füzet ára 1 frt.

A „Vasárnapi Ujság“ junius 19-iki száma 23 képpel s a következő tartalommal jelent meg: „Tóth Vilmos,

a főrendiház elhunyt elnöke" (arcképpel). — „Dacsó Gáspár haragja.“ Költemény Szász Istvántól. — Regénytár: „Dáma.“ Történeti körkép. Irta Baksay Sándor (Kimnach László rajzaival.) — „Hires asszonyok: Beauharnais Hortense“ (arcképpel) — „A Rákócziak Párisban“ (II. Rákóczi Ferencné, Amália hessenrheinfelsi heregnő arcképpel.) — „Néhány szó Pilis-Csaba múltjáról“ (képekkel). *Vásárhelyi* Gézától. — „A László-gyermekmenhely Cirkvenicán“ (képekkel.) — „A 16-os huszárok száz éves jubileuma“ (képekkel.) — „Margitay Dezső“ (arcképpel.) — „A kyffhäusi német rege eredete.“ — „Veszprémmegye új főispánja“ (Fenyvessy Ferenc főispán arcképpel és képekkel a beigtatási ünnepélyről.) — „A néprajzi muzeum.“ — „A hadi árboc“ (képekkel: Tüzelés a hadi árbocról). — „Párisi divattudósítás“ (divatképpel). — Irodalom és művészet, Közintézetek és egyetek, Sakkjáték, Képtalány, Egyveleg, stb. rendes heti rovatok. A *Vasárnapi Ujság* előfizetési ára negyedévre 2 frt, a „Politikai Ujdonságok“-kal együtt 3 frt. Megrendelhető a Franklin Társulat kiadóhivatalában (Budapest IV., Egyetem-utca 4. sz.). Ugyanitt megrendelhető a „Képes Néplap“, a legolcsóbb újság a magyar nép számára, félévre csak 1 frt 20 kr.

NEKROLOG.

GÁL ISTVÁN lelkésztanár.
1865—1898.

Nem volt még általánosan ismert e név, csak ezután lehetett, sőt lett is volna, hiszen mint a gyászkeretű lap olyan kifejezésteljesen mondja meghalt: „reménységeinek Nebóhegyén“. Csak egy református papi család siratja benne legszebb reményekre jogosító gyermekét, barátai a jóban-rosszban osztozó hűséges szívet, tisztársai a kötelességtudás és teljesítés magaslatán álló pályatársat s mindnyájan, kik őt ismerték, tragikus sorsa mellett azt is, hogy ő lerokadt nem a fél, hanem a harmadrész úton, nemesak a saját, de reformált egyházunk reménységeinek Nebóhegyén is. Akkor és ott, a hol a midőn nemesak a hivatottak, a választottak száma kevés már, de kevesek a hivatalosok is; a midőn az aratásra való gabona sok, de az igazi hűséges arató olyan kevés, a midőn olyan égető szükség volna olyanokra, kik nem pénzért dolgozó napszámosok . . . És az, a kinek neve e sorok fölé írva van, nem pénzért dolgozó munkása lett volna az Úr szőlőjének, nem is annak született, nem is annak neveltetett. Ott született, ott neveltetett egy igazi — olyan ároni háznak, református papi családnak kebelén, a milyenek alig vannak már többé a mai modern világban, a hol az élet legnagyobb keservei között is megzendült és vigasztalni tudott az ének: „az én lelkem szép csendesen, nyugszik csak az Úr Istenben . . .“, a hol a gyermekek a szülők keserves tapasztalatai, sokszor határozott akarata ellenére, jóakaróik tanácsa és annak dacára, hogy kiváló tehetségeiket más életpálya fényesebb sikerrel biztató — igazi elszántsággal s hivatásérzettel léptek arra a pályára, a melynek igája ma már nem könnyű, lelki gyönyöreit is megzavarják a mindennapi élet nehéz gondjai, jutalma pedig csak ott következik, a midőn ott állunk a földi élet véghatárának Nebóhegyén.

Igy lépett a lelkészi pályára, édes atyja a klaszikus műveltségű Gál Péter sárközi lelkész és áldott jószágú édes anyja Benesik Franciska által szerető gonddal neveltetve s a középiskolákat atyja vezetése alatt többnyire odahaza végezve Gál István is. Kiváló

szorgalommal és tehetséggel, a miről tanubizonytságot tehetnek volt tanárai s bizonyítványai; hivatásérzet s szeretettel, melyet jól ismertek pályatársai; derült, rokonszenves kedélyvel, melyért annyira szerették barátai.

Majd elkedvetlenedve a sokszor szennyes lelkész-lelkészválasztási harcokon, melyekben érdek, protekció, vagy éppen pénz volt a mozgató erő, előbb nevelőnek ment Erdőszádára a nemes és hitbuzgó gróf Degenfeld-családdhoz, azután pedig — a legszivesebb marasztalás dacára — tanári pályára lépendő, egyetemi kurzust hallgatott. Vizsgáit itt is lerakta mind, mind teljes sikerrel, már tanárnak meg is választott; sok-sok keserves küzdés, nélkülözés után ott volt már előtte a cél, a szép állás, az anyagi jólét, a biztos jövő és akkor meghalt 33 éves korában „reménységeinek Nebóhegyén“.

Egy hűlés következtében romboló kór fészkelte magát a külömben erős, ifju szervezetbe, melyre — miután elhatalmasodott — nem volt már gyógyító balsam Gileádban. Hivatását ennek dacára is folytatta tovább törhetlen akaratával, míg nem a szerető szülők és testvérek gondosan ápoló karjai közé volt kénytelen menekülni. A szülei házat, a kicsiny lelkész lakot, melyet odahagyott egészségesen, reményekkel telve, büszkén boldogan, viszontlátta ismét, de megtörve, testében a halál csiráival csüggedten beteg. A mit aztán a másfél évi lassú haldoklás alatt szülei és egyetlen rajongásig szeretett s szerető nővére szenvedett a beteg mellett, ki az utolsó hónapokat kivéve, folyton remélt, azt leírni a toll képtelen, az már maga volt a martyrium . . .

Szegény megöszült agg atya! Az élet terheinek és csapásainak elhordozásában meghajolt már magos alakja, de a fájdalomnak minő viharját kellett éreznie midőn elvégre is elveszté fiát, méltó büszkeségét, akkor, a midőn már kettőt elsiratott, eltemetett, kik a midőn meghaltak, szintén ott állottak már „reménységeiknek Nebóhegyén.“ Mint a nagy szenvedő Jób patriarcha, úgy tűnik föl előttem ő, midőn a gyászthirdető lapot fogalmazá mert stýljéről reá ismerni vélek s a mely eképpen hangzik: „Alantírottak a harmadik sebben vérző szülei és testvéri szeretetnek vonaglásával, de az Úr akaratján való alázatos meghajlással tudatjuk Gál Istvánnak, a feledhetetlen kedves gyermek és testvérnek, külömben egyetemi kurzust végzett lelkész és h. tanárnak, reményei Nebóhegyen hosszas, kinos szenvedés után 33 éves korában összeestét, keresztyéni férfias halálát. Hült tetemei f. hó 8-án d. u. 3 óraker fognak a gyászos hajléknál tartandó egyszerű ima után a sárközi ref. temetőbe tétetni. Sárköz, 1898 jun. 7. Legyen meg az Úr akarata! Virasszon béke sirja felett! Gál Péter, Benesik Franciska szülők. Gál Mária, Gál György, Gál Mihály, Gál Zsigmond testvérei. Temetésén, mely óriási részvét mellett ment végbe Szabó Károly s. újlaki fiatal lelkésztársunk mondott szép és érzelmes imát s orációt.

Legyenek édesek siri álmaid elköltözött szerető barátunk ott a csendes temetőkerben, melyet felkeresünk majd olykor hű kegyelettel. Te már — olyan korán — lerokodál, mi még küzdünk, sokszor vérezve bár az élet harcaiban tovább, de emlékezetünk felkeresi gyakran hamvaidat, felújítja a közös multakat. Reményeidnek Nebóhegyén parancsolt néked az Úr „netovább!“-ot, de tudjuk, hogy azért az ígért földjére mégis bevezetett. Nem tégedet siratunk hát, hanem magunkat s főképp azokat a kik ott állanak a hármassírhalom Golgotháján s azokon megtört szívök könnye fakaszt virágokat.

Kebelökbe adjon megnyugvást nem emberi szó, de az Istenség csodás ereje és a szent ének mely megzendül ismét ajkaikon: „az én lelkem szép csendesen, nyugszik csak az úr Istenben . . .“

Ferenczy Imre,
krassói ev. ref. lelkész.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő
egyházak történetéhez.

60. Adatok

a füzesgyarmati ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Homlok részén a templomnak a torony alatti főajtó felett 1891-ig ily felirat állott:

„A TELYES SZENT HÁROMSÁG EGY ÖRÖK ISTEN-nek
„Tiszteletére a Füzes-Gyarmati Helv. Conf. lévő Ekkle-
„sia tulajdon költségén építtette az ISTEN-nek
„ezen Házat ÚR születésének MDCCCIII-dik Eszt:
„Isten, ki Vezérünk vagy minden szándékban
„Diesöitsd meg Magad e Földi Hajlékban.“

Mely felirat azonban az imént jelzett időben templom és torony kívül-belől újítván, ily módosítást s bővítést nyert:

A teljes szentháromság egy örök Isten tiszteletére
építtette a füzesgyarmati helv. hitvallásu egyház saját
költségén 1798—1803.

„Óh Urunk Istenünk! a te szemeid e házra néz-
nek éjjel és nappal, hallgasd meg a te szolgádnak és a
te népednek könyörgését, akik imádkozandának e helyen,
és meghallgatván légy kegyelmes!“

I. Kir. VIII. 28. 29. 30.

Megújítatott 1867., 1881. és 1891. években.

Felszenteltetett ez a templom 1803. okt. 19-ik napján „Nagytisztelétű Földvári József debreceni és Nagytisztelétű Lévai Bálint mezőtúri predikátorok által, a debreceni Reformatum Collegiumból is hozatván harmóniával éneklő ifjak, vagy u. n. cántor Deákok. Ugyanez alkalommal kereszteltetett az új templomba 7 gyermek, kiknek nevei megláthatók a II. köt keresztelési anyakönyv 171-ik lapján. Esketés nem volt. Urvacsorája a szokás szerint osztatott. Ugyanakor volt a legelső vásár Füzes-Gyarmaton „akkor nyervén meg az ebbéli privilégiumát a *Mező-városi* (oppidum) nevezettel együtt“.

Tornyok.

A régebbi időkben tudvalevőleg a protestánsoknak csak templomot vagy imaházat — s azt is a felsőbbség engedélyeiben megszabott helyen, módon és arányban lévén szabad építtetniök, tornyot pedig egyáltalában nem, nagyon természetes, hogy torony mint másutt, úgy Gyarmaton sem volt.

„Legelsőben 1759-ik esztendőben Tiszt. Szilágyi György úr prédikátorságának vége felé Oláh János bíróságában épült itt egy *Fa-Torony* hosszú sűgárral egy a templomtól külön levő helyen, közel mellette. Kezdték

építeni 21-ik májusban és elvégezték ugyanazon esztendőben Novemberben. Építő mestere volt Oláh József akkor szeghalmi malom mester“ (az 1-ső matricula végén álló feljegyzés szerint).

Második torony a „mostani nagy kötorony,“ mely a templomnak déli részén, azzal egybeépítve és ékes homlokzatával a piacra nyúlva 22 ölnyi magasságra emelkedik. A kőfal magassága 14, a tetőé 8 ölnyi „két rendbeli alsóbb és felsőbb mindenütt 4—4 gombos, kelepcés vagy vitorlás és csillagos fiók toronykakkal“.

E még csaknem új toronytetőt 1819. jul. 28-án 3—4 óra közt épen a délutáni istenisztelet ideje alatt szerencsére nem gyújtó, hanem u. n. „száraz mennykő“ érte s különösen északi részén felettebb megrongálta. Helyrehozott 1820-ban, amikor is az egész toronytető az eddigi hamuszín festés helyett, zöld színűvel — mint állandóbbal — vonatott be. Építtető curator Nagy p. István s a reparátor egy Ziegler nevű gyulai ácsmester volt.

1834-ben október 15-én reggeli 1/27 óra körül erős földindulás által rázatott meg mind a torony mind a templom „elannyira, hogy a harangok magoktól összeverődvn szóllottak, a templom falai és bolthajtásai is sok helyen megrepedeztek“. E földrengés oly jelentékeny romlást idézett elő különösen a templomon, hogy annak helyrehozása 3 évet vett igénybe, természetesen azon fiók miatt, mert a templom és toronytető zsindelei is elavultak lévén, ezek egész ujonnan zsindelezettek. E gyökeres reparációnál munkavégzők voltak Balthazar Dániel, helybeli ácsmesterek és Jákó Gábor derecskei kőműves, Daru Mihály építtető curator és Huszár István s Nagy P. János főbírókban.

1867-ben szintén július 28-án ismét a délutáni istenisztelet idején oly erős szélvihar érte a tornyot, hogy annak egész tetőzete mindenestől ledőlt, sőt kelet felől még a kőfalból is az órakörzet aljáig a téglarakás is kiszakított. Szerencse volt a szerencsétlenségben, hogy a nyugatról támadt szélrom keletre az üres piac-térre vetette a toronytetőt, mert ha akár északi, akár déli irányu vihar dul vala, a romlás és kár többszörös lett volna, első esetben a templom tövében lévő tanítói lakot, az utóbbiban pedig a templomtetőt is összezúzván, esetleg emberi életben is kárt tehetvén. Az isteniszteleten volt s templomban rekedt gyülekezet tagjait az óriási zuhanás zaja, az eső s porfelleg folytáni sötétség oly kétségbeejtő félelemmel lepte meg, hogy lelkészökkel együtt a portikusba huzódtak össze s itt várták rettegve a vihar elmúlását. Az iskolás gyermekek pedig kántorjuk vezetése alatt a korból — hol a bolthajtás tégladarabjai is szakadozni kezdtek — reszketve és sirva menekültek a torony bejárat ajtaja mögé. Nehány közülök félelmében kiszaladt s visszaakart az iskolába futni, de a vihar hol felkapta őket, hol a földre vetve görgette 25—30 ölnyre s úgy találták meg egy árokban. Gondolhatni, hogy e rendkívüli vihar az épületek, kerítések, előfákban is tömérdek kárt okozott a lakosságnak.

A toronytető felépítéséről hátrább leend szó.

Szilágyi Márton.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Főt. Kiss Áron püspök úr útja a békésbánsági egyházmegyében. Kiss Áron püspök úr több napig tartott délvidéki körutjából a kíséretében volt Balogh Ferenc hittanárral együtt f. hó 23. érkezett

haza. Az agg püspök Makón és Szegeden kívül, hol szintén ünnepélyes fogadtatásban részesült, a nagykikindai ev. ref. missiót is meglátogatta. A tiszántúli ev. ref. nagy egyházkerület püspökét Nagyikinda ez a szerb és sváb város részesítette a legimpozánsabb fogadtatásban. A vasutnál a kisdudai ref. egyház hívein kívül, a szerb származású polgármesterrel élükön a város elöljárói, a g. kath. g. keleti, és izr. egyház lelkészei, üdvözölték a 82 éves püspököt, ki Szabó János eszeressel, Balogh Ferencel és Papp Imre h.-m.-vásárhelyi lelkészszel érkezett. A nemzetiségeknek és felekezeteknek ez a testvéries öröme rendkívül lélekemelő hatást gyakorolt a jelenlevőkre. Este a Nemzeti szállodában 100 teritékű bankett volt, nyelv- és valláskülönbség nélkül, s ref., kath., gör. keleti, lutheránus és izr. papok és világiak mondtak felköszöntőket az egyetértésre, a kölcsönös bizalomra, szeretetre. A lelkesedés tetőpontját akkor érte el, midőn Balogh Ferenc ekesszólóan azt fejtegette, hogy az egyetemes keresztyénség talaján minden felekezet létjogosultsággal bír és a reformáció a kisebbség jogait érvényesítette. Másnap Kiss Aron püspök meglátogatta a ref. egyház elemi iskoláit, ahol a növendékek kétharmadrésze szerb, német és oláh s valamennyien tiszta magyar kiejtéssel és hévvel szavaltak, énekeltek hazafias költeményeket. Ez a jelenet mindenkinek könyvet esalt szemébe.

— **Gyülekezeteinkből. A h.-m.-vásárhelyi ev. reform. egyháznak** az elmúlt héten nagy ünnepei voltak. Egyházkerületünk agg püspöke főt. és mélt. Kiss Aron úr látogatta meg nt. Balogh Ferenc tanár úr kíséretében, az érettségi vizsgálatok vezetése végett. Itt időzése alatt 18-án d. e. a Presbyterium egybegyűlvén, meghívta körébe a mindenfelől nagytisztelettel környezett püspök urat, kit aztán Szabó János elnök-lelkész az öröm és szeretet közvetlen hangján üdvözölt az egyház nevében, a presbyterek hatalmas éljenzései között. Majd az üdvözölt agg főpap adott kifejezést jóleső érzésének és köszönetének a tisztelgésben kifejezett jóindulatért és aroni áldás kívánásával éljenek között hagyta el a gyűlési termet. Lakására érkezvén: ott egymás után az ág. ev. egyház id. Draskócy Lajos lelkész, az ev. ref. tanítótestület Vidonyi Jenő elnök, a városi tanács Juhász Mihály polgármester, az állami polgári leányiskola Exner Leoné igazgatónő, a róm. kath. egyház Draskovics Árpád gondnok a járásbíró, Kiss Bertalan főbíró, a m. k. adóhivatal Halhegyi, az állami óvónőképezde Ribicy Aladár igazgató, a gör. kel. egyház Pusics Arzen administrator, a takarékpénztárak Szabó Mihály elnök vezetése alatt képviselőleg tisztelegtek agg püspökünknel. F. hó 20-án, hétfőn reggel az istentiszteletet a hívekkel teljesen megtelt ó templomban ő tartotta, mely után néhány látogatást végezve, Makóra, Szegedre és Kikindára utazott.

— **Az Andaházi Szilágyi és Nadányi családok rokonsága.** A hivatalos lap 131. 133. és 134. számaiban, f. hó 8-án, 11-én és 12-én jelent meg a következő hirdetés, melyre felhívjuk úgy a lapotársaink, mint általuk az érdekelt családok tagjainak figyelmét: 10332 - 187/898. **Hirdetés.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület folyó 1898. májusi ülésének 41. számú határozata alapján felhívjuk mindazokat, kik a Debrecenben, ev. ref. vallású gymnasiumi tanulók számára nevelő-intézetet alapított s ugyanitt 1845. május 2-án elhalt Andaházy Szilágyi Mihály s a vele rokonoknak elismert Nadányi családok rokonainak tartják magukat, hogy a mennyiben rokonságuk az alább megnevezettektől egyenes ágon származik le, ezen igényeik igazolása végett kellő okmányokkal, tehát az alább felsorolandó atyafiakig felmenő keresztlevelek-

kel, avagy családi értesítővel jogkövetkezmények terhe alatt jelentkezzenek ezen hirdetés harmadszori közétételétől számítva 1 év és 1 nap alatt Debrecenben az Andaházy Szilágyi intézet gondnokánál, ki az illetékeseknek találandó atyafiaknak a már eddig készen levő családi leszármazási táblákba leendő beiktatásáról gondoskodni fog, ami által ismét az illetők szereznek a nevezett intézet jótéteményeire való fölvételi jogosultságot. Az eddig készen levő, leszármazási táblák következő jogosult rokonokat tüntetik elő. A két első táblán a mag nélkül elhalt intézeti alapító két testvérének, Szilágyi Sándornak és Erzsébetnek eddig tudomására jutott leszármazottjai foglalnak helyet. A 3—10. táblákon néhai Nadányi Sándor és neje Váradi Krisztina leszármazottjai vannak följegyezve, u. m. 1. Nadányi László és Fráter Ágnes, 2. Nadányi Borbála és Csapó Ferenc, 3. Nadányi József és Kondor Éva, 4. Nadányi Antal és Porcsalmy Zsuzsánna, 5. Nadányi Lajos és Koos Katalin, 6. Nadányi Rozália és nagy-iványi Fekete Imre, továbbá 7. Nadányi Zsuzsánna és Fényes Antal leszármazottjaik (ezen utóbbiak széleskörű családjához a következő gyermekek tartoznak: Károly, Péchy Zsuzsánna és Magyar Ágnes nejeivel, Lajos, neje Halmágyi Rozália, Dániel, neje Miskolci Katalin, Elek, az országos nevű statisztikus, kinek neje ismeretlen s családjáról is hiányoznak a részletesebb adatok, Ágnes, férje Szilágyi Imre, Klára, férje Kölesey Sámuel, Eszter, férje Csanádi Ferenc, Zsófia, férje, Jármay László, Mária, férje Nagy Lajos), s végre 8. Nadányi Juliánna, Balkó Pálné, Nadányi Sándor leányának családja. A XI-ik táblán Nadányi Miklósnak (neje Halászi Sára) az intézeti alapító dédbátyjának leszármazottjai vannak s végre még egy táblán Szilágyi Mihály és neje Egei Erzsébet rokonsága foglal helyet, kiknek rokonsága azonban egyelőre még igazolást vár. Debrecen, 1898. június 2. Kiss Aron, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke. Gróf Degenfeld József, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület főgondnoka. **Csiky Lajos**, az Andaházi Szilágyi intézet hely. gondnoka.

TARTALOM-JEGYZÉK: Pályaválasztás. Csiky Lajos. — „Idők jelei”, haladás, dicsőség és halhatatlanság részletfűzésre. Kanonista. — Tárcsa: Egy érdekes lelet a baseli egyetemi könyvtárban. Veress István. — Tanügy: Az országos középiskolai tanáregyesület közgyűlése. S. Sz. J. — Közéletünk: A hódmező-vásárhelyi új főgymnasium felavatása. Bányai Sándor. — Irodalom. — Nekrológ: Gál István lelkész tanár. Ferenczy Imre. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 60. Adatok a fűzes-gyarmati ev. ref. egyház történetéből. Szilágyi Márton. — Külföldiek.

Felolós szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Erőss Lajos** és **Bartha Béla** dr.

Pályázat

a geszterédi körlelkészhez tartozó **bökönyi** ev. ref. társ-egyház előkönyörgő-tanítói állomására.

Javadalma szép lakás 3 hold kerttel és 240 frt államsegéllyel kiegészített 400 frt.

Csak ev. ref. vallású okleveles egyének pályázhatnak s a kellően felszerelt pályázati kérvények **f. évi július 20-ig** alulírottához küldendők.

Geszteréden (u. p. Bököny), 1898. jun. 15.

Balogh József,
ev. ref. körlelkész.